

Individuelle rejser i Europas ruiner; efterår og vinter 1947 - 48

Her beskriver jeg rejser til Hamborg – Hannover – og videre fra Stuttgart til Schweiz.

Derefter mit ophold i Tjekko-Slovakiet februar – marts 1948 under det kommunistiske kup. Og som slutning – ungdomsbrigaden i Bulgarien i 1948.

Af hensyn til din forståelse af forholdene i 1947 – 48 forsøger jeg meget kort i det følgende at beskrive:

Forhindringer opstået på grund af krigens følger og bureaukratiske forhindringer som bl.a. var begrundet i kontrollenssyn med de mange displaced persons.

Transport:

Når man som jeg konstant led af pengemangel, selvforskyldt ganske vist på grund af min ulyst til at nyde produktionslivets velsignelser, var mulighederne begrænsede.

En rejse med fly eksisterede ikke – at suse ned gennem Tyskland i egen bil var udelukket pga., at autostradaerne var smadrede. Bensin – reparationsmuligheder – nødhjælp - camping eller hoteller eksisterede heller ikke, og hvis de gjorde, var de beslaglagt og forbeholdt besættelsemyndighederne.

Den russiske zone var i de første år lukket land, kun forbeholdt de af Sovjet accepterede.

At købe en billet i Danmark til tog eller skib var økonomisk uoverkommeligt for mig, men derudover kom valutarestriktioner og andet papir-nusseri.

Visa og valuta

For at rejse gennem Tysklands vestallierede zoner skulle man have et permit, det vil sige et visum. Det fik jeg i det tidligere tyske hovedkvarter for Gestapo på Dagmarhus, hvor englænderne nu havde kontorer. Et permit gjaldt kun for rejse med internationale tog, hvor soldater fra den pågældende zones besættelsestropper bevogtede hver vogn. Ind- og udrejse skulle ske indenfor 24 eller måske var det 48 timer. Det var forbudt og strafbart at gøre ophold i Tyskland.

Såfremt man ønskede at udføre fremmed valuta skulle man søge Nationalbankens godkendelse. Den blev i det store og hele nægtet til turistrejser. Da man kun måtte ud- og indføre 20 kroner var lommepenge et problem. Grænsekontrollen var af et ganske andet omfang end i vore dage. Toldere afholdt sig ikke fra at foretage kroppsvisitationer.

Krigens efterslæb

Her beskrives kort tre luftbombardementer – deres metoder – mål og omkostninger.

Som eksempler beskrives bombardementer af Hamborg – Dresden og bilfabrikker.

Allerede under fascistens Mussolinis overfald på spydbevæbnede krigere i Abessinien (Etiopien) indgik civilbefolkningen som mål i den militære strategi. Denne strategi blev «forfinet» da Hitler-Tyskland og Italien bistod General Franco under Den spanske Borgerkrig. (Guernica eksempelvis)

De allierede tog ved lære, men anvendte en noget anden metode. Første bølge af bombefly smed faldskærmslys, som angav målområdet. Næste bølge smed lufttorpedoer på et ton i lysenes retninger. Disse torpedoer sprang i flere omgange f.eks. i en gade, således at sammenstyrtede huse spærrede for eventuelt redningsmandskab.

De efterfølgende fly hældte en last af brandbomber ned indenfor målet. Dermed opstod brande så voldsomme, at de siden er benævnt ildstorme. De mennesker, som ikke blev brændt op, blev kvalt pga. iltmangel.

På åbne pladser i Dresden fandt man aske i meterhøje bunker fra civile, som var blevet kremeret på denne måde.

Mange ruiner var forsynet med skilte med et dødningehoved. Skiltet advarede mod faren for sammenstyrtninger, og at der sandsynligvis fandtes lig i ruinen.

Kvinden søger efter sine kære i dyngerne af lig. Det var mennesker, der havde lidt kvælningsdøden i beskyttelsesrum, som ikke kunne hindre den katastrofale mangel på ilt – denne blev opslugt af ildstormene, som raserede kæmpestore byområder, fordi ilden pga. vinde med stormstyrke bredte sig som en steppebrand.

I nærliggende beskyttelsesrum halede man lig efter lig ud, alle havde lidt kvælningsdøden. Under besøg i Dresden så jeg jernbjælker, der var krøllet sammen af varmen og dermed fik en vis lighed med spaghetti. Antallet af ofre ved de allieredes terrorbombning af Dresden svinger fra 35.000 til 300.000.

I Unter Turkheim ved Stuttgart havde man bombet Mercedes fabrikkerne ned til sokkelhøjde, medens man ved henholdsvis Opel- og Fordfabrikkerne nøjedes med at smadre arbejderkvartererne 100 %.

Som en tysk veteran udtrykte det: Forskellen i den taktiske fremgangsmåde var konkurrencehensyn. De allierede havde aktiemajoriteten i Opel (General Motors og Ford.)

Folkevandring

En præcis angivelse af hvor mange, der var på vandring i det kaos krigen efterlod er ikke mulig,

I alt menes 20 mio. mennesker at være tvangsdeporteret eller på flugt. Ved krigsafslutningen befandt der sig alene på tysk område knap 8 mio. displaced persons. Flertallet var deporteret fra de besatte lande som tvangs- og slavearbejdere. Under Den Røde Hærs fremmarch og i de første efterkrigsår forlod knap 13 mio. folketykere, de fleste under tvang, deres bopæl i de tidligere tysk beboede områder i Østeuropa. De blev genhuset i de fire besættelseszoner i Tyskland.

Antydningssvis kan peges på:

1. Flygtninge fra Lebensraum (Ostgebit). I Harzen fandt jeg i 1950.erne en mindesten, der angav, at i dette grænseområde var 10 millioner passeret på flugt fra de Sovjet besatte områder.

2. Luftbombardementerne skabte millioner af husvilde – forældreløse børn osv. Tysk Røde Kors stationer – ventesale på banegårde vidnede med sine mange opslagstavler med tusinder af papirlapper om, at man desperat søgte kontakt med pårørende. Min familie i en flygtningelejr i Hannover er et godt eksempel på det eksisterende kaos.

3. Displaced Persons. Flere millioner slavearbejdere – KZ-fanger – skulle registreres og på et tidspunkt mere eller mindre mod deres vilje sendes retur til deres oprindelsesland.

Overalt – i byernes gader – på landevejene så man – fortrinsvis kvinder og ældre – lurvede – afmagrede – skubbe – slæbe på deres sidste ejendele. Alt hvad der overhovedet kunne trille blev brugt. Hestekøretøjer eksisterede ikke – hestene var for længst spist under den eksisterende hungersnød.

Fordele for en fattigrøv

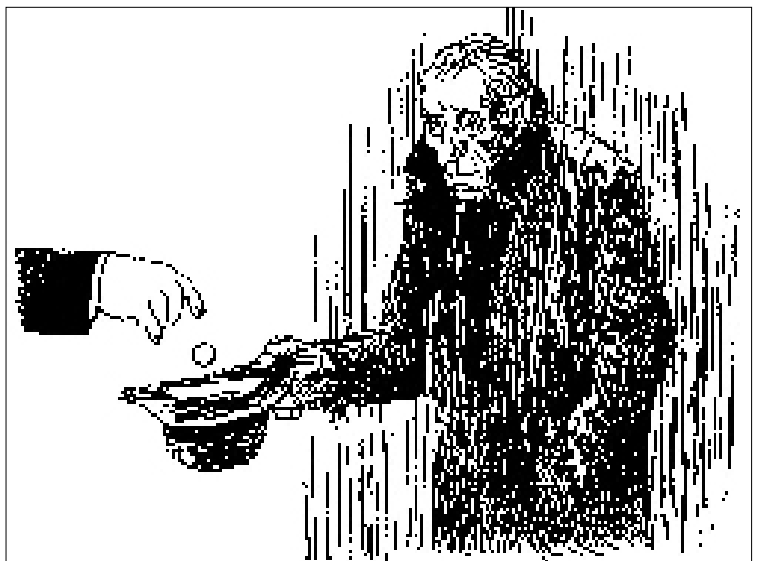
Vi kørte på tommelfingeren til grænsen. Et lift dengang var helt uden problemer, da næsten alle danskere var på røven. Solidaritet eksisterede endnu. Ved grænsen gik man over til fods med kurs mod banegården i Flensborg. Her hoppede man op i et internationalt tog. Når togbetjenten dukkede op, forhandlede man sig diskret frem til en billetpris og foreslog ham betaling med cigaretter. Dagsprisen for en cigaret var 5 mark og billetprisen Flensborg – Basel i Schweiz på første klasse 94 mark.

Togbetjentens månedsløn var 40 mark, altså 8 smøger. Næste problem var at komme af toget på en station i Tyskland, da det som sagt var forbudt blot at stige ned på perronen. I næsten alle tog var der mere eller mindre kønne, unge tyske piger, som soldaterne «underholdt» sig med, mod at pigerne fik en gratis rejse i luksustog. Hvis man havde tynd mave var her et problem, da toiletterne næsten konstant var optaget af «elskende». Som regel aftalte jeg med nogle af pigerne, at de med – skal vi sige – kælen, missekatteagtig, indbydende optræden skulle aflede soldaternes opmærksomhed, således at jeg kunne smutte, når toget holdt ved en station. Igen betaltes med smøger.

Hamborg

Medens Danmark endnu var et frit og selvstændigt land blev mellem 150 og 200 tyske flygtninge og et ukendt antal sigøjnere af dansk politi i forståelse med vor regering lempet tilbage over grænsen til Nazi-Tyskland – til tortur – henrettelse eller døden i en tilintetgørelseslejr.

Andre blev nægtet arbejdstilladelse, derfor måtte mange, som havde kæmpet for demokratiet f. eks. i Den spanske Borgerkrig gå til tiggerstaven.

Willi Boller, som jeg som dreng havde knyttet mig til, blev et af de 142 ofre for de danske myndigheders jagt under besættelsen på tyske emigranter.

To civile, «danske» betjente anholdt Willi på Enghave Plads. Her var mange mennesker forsamlet. Willi råbte så højt, han kunne:

– «*Slip mig, lad mig gå, hvis I arresterer mig, vil jeg blive udleveret til Gestapo, de vil mishandle mig. Overlever jeg torturen, bliver jeg halshugget!*»

Og det blev han.

Jeg hoppede af toget i Hamborg og fandt Willis forældre. Hamborg var en stor grusdyng – 100 procent sønderbombet. I nogle ruiner fandt jeg hans gamle forældre. Jeg havde en pakke med omhyggeligt udvalgte sager, som havde betydning for at overleve, bl.a. en stor plade læder til forsåling af sko eller støvler. Jeg fik lov til at overnatte og fik en plads på gulvet. De ville ikke tale om Willi. Næste morgen spurgte faderen: – «*Vil du se noget af Hamborg?*»

Jeg forstod, at han ville fortælle om Willi, men også at han ville skåne sin kone. Willi var blevet tortureret på det frygteligste i Danmark, men han havde kunnet modstå rædslerne uden at opgive navn på en eneste af de mange, der havde hjulpet ham i årenes løb.

Derefter blev Willi overflyttet til SS hovedkvarteret i Hamborg. En enorm betonklods. Det eneste, der stod op i ruinerne. Vi fik lov til at komme indenfor og gik straks ned i kælderetagen. Celle efter celle stødte op til de lange gange. Her var mørkt, her stank af skidt, og jeg bemærkede, at lugten var skrap.

«*Sådan var det også dengang,*» sagde faderen. «*Intet er ændret ud over, at galgerne, hvor de hængte fangerne, og huggeblokkene, hvor de halshuggede dem, er fjernet.*»

Faderen fortsatte: «Da jeg igen så min søn Willi efter alle disse år, stirrede jeg igen og igen. Kunne denne bylt af stinkende, beskidte klude virkelig være mit barn, min søn?»

Jeg kaldte sagte: – »Willi, Willi. Et ansigt blev vendt imod mig. Jeg genkendte det ikke, så forslået, så mishandlet var det. Vi forsøgte at tale sammen. Willi fortalte mig nu, at han var blevet hjulpet af gode kammerater i Danmark, men ikke mere.»

Den gamle mand havde svært ved at berette om sønnens skæbne, men frem skulle det. Velsagtens håbede han, at hvis disse grusomheder blev kendt, så ville man i fremtiden være ude af stand til at opføre sig lige så umenneskeligt. Det måtte betyde slut på grusomhederne.

Årene, der er gået siden, viser, at han tog fejl.

Hannover

Min bedstemor var prøjsler. Da min far hørte, at jeg ville en smut til Paris, spurgte han, om ikke jeg lige kunne lave en afstikker til noget af vor familie, som levede i en flygtningelejr ved Hannover.

Vi lavede en overlevelsespakke, og med den og de sidste informationer om familiens opholdssted drog jeg af. På banegården i Hannover drøede engelsk militærpoliti ind på perronen og foretog en razzia, netop som jeg var hoppet ned. Op igen i toget.

Én af pigerne kaldte sagte på mig og viste mig nu, at hun havde lindet døren op til den modsatte side. I mørket sneg jeg mig af sted, men kunne hist og pist skelne nogle mistænkelige skikkelser. Pludselig startede et mindre festfyrværkeri fra maskinpistoler. Nogle af skikkelserne tog sig kærligt af mig og lodsede mig i sikkerhed. Forpustet begyndte jeg en diskussion med dem om tidens problemer, men snart blev jeg tryk ved disse forbrydere, som havde stjålet kul fra nogle togvogne.

– «Vil I have en smøg»? Snart var vi så gode venner, at de hjalp mig ud til flygtningelejren, og meget sent nåede jeg frem til familien. Tante Bertha og hendes mand havde boet i en kulmineby i Ruhrdistriktet og var blevet 100 procent udbombet. De boede nu i flygtningelejren sammen med datter, svigersøn og et barnebarn. Tante Bertha havde ikke på noget tidspunkt været begejstret nazitilhænger, men var som de fleste bare flydt med strømmen. Alle de andre prøvede forgæves at forsikre mig om, at de altid havde været absolut svorne modstandere af nazistyrer.

Jeg gad ikke diskutere med dem.

Under hugersnøden efter Første Verdenskrig var de tre børn hos mine bedsteforældre i længere tid. Sådanne børn kaldtes Wienerbørn. Kort tid efter den 9. april 1940 dukkede Max, som ses på billedet op hos bedstefar i fuld ornat. Han troede, at den gamle mand ville være henrykt for at møde gefreiteren som beskyttede os mod de fæle englændere. Max forlod bestyrter bedstefar, da denne forkyndte: – *«Jeg kender ingen i den påklædning, de bærer».*

Oprindeligt havde der været to børnebørn. Under et bombardement søgte tante Bertha ned i kælderen med de to små børnebørn. Huset blev ramt af en fuldtræffer og styrtede sammen. Vand oversvømmede kælderen, og tante Bertha lå med de to børn på skuldrene i to døgn i det iskolde vand, kun med næsen over vandet, mens hun klamrede sig til et vandrør, for at de ikke skulle drukne. Det ene barn blev rablende sindsygt og blev anbragt på institution. Mange år senere spurgte jeg til dette barn. Det var stadig på institution og kom aldrig ud derfra.

Svigersønnen havde deltaget i de sejrrige, elastiske tilbagetog på Østfronten, men havde mistet pandebenet. Han var et hyggeligt syn. Når han gik rundt, bevægede han sig konsekvent med største forsigtighed, for hvis han ramlede hovedet imod, betød det en hurtig død, da den tynde hud, der erstattede vitale dele af kraniet, kun var et kosmetisk dække for hjernen, hvis pulsslag man kunne ane bag huden. En sølvplade kunne have dækket hullet, men sølv var dyrt – han havde jo kun været en simpel soldat.

Fra Stuttgart til Schweiz

Som tidligere omtalt glemmer Niels sin tegnebog på banegården i Stuttgart og må fortsætte på lokumbillet til Prag. Hen på efteråret får Niels brev, hvor en tysker beretter, at han har fundet en tegnebog med det og det indhold og spørger, hvad han skal? Niels bad ham i brev opbevare værdierne, til vi kommer derned. Vi fandt den ærlige familie i en kælder. Manden manglede en arm. Den mistede han, da han med den 6. Armé (den blev udslettet ved Stalingrad) tromlede igennem Frankrig. Han havde to døtre, én på 13 og én på 15 år. Begge havde amerikanske soldater (sorte) som midlertidige »kærester«.

De var familiens overlevelse. Vi snakkede frem og tilbage under vort ophold på et par dage. Til min undren var den armløse mand med de to døtre, der som ludere betjente ikke – ariere, (amerikanske negersoldater) – stadig nazist.

Vi fortsatte rejsen med lokaltog. Ruderne manglede, og brædder var i stedet slået for. Regnen dryppede igennem taget. Folk stank, regnvåd vintertøj og mangel på sæbe giver en speciel duft. Det var trøstesløst. Passagerer hagede sig fast overalt, på bufferne, på taget osv. Toget satte i gang med et ryk og standsede pludseligt. Noget var rivende galt.

Ud gennem vinduessprækkerne skimtede jeg en ung pige, som havde fået begge ben kørt over midt på lårene. Tyskerne stod sløve, apatiske og gloede, ingen gjorde noget. Flertallet havde oplevet en krigs grusomheder. Derfor spørger jeg en moden herre, om han har ringet efter en ambulance;

det har han ikke, og bandende spørger jeg:

– «Er der ikke én af jer, der vil gøre bare lidt».

Manden svarede: – «Rejs dig, kig ud over byen og fortæl mig så, hvor i Helvede skulle den ambulance komme fra?»

Jeg rejste mig og så kun grusdynger i sokkelhøjde.

Toget blev derefter brugt som ambulance, først i Stuttgart holdt en ambulance.

Lidt senere løb jeg rundt om et skarpt gadehjørne og ramlede ind i en krigsveteran, der manglede det meste af ansigtet – manden manglede det meste af underkæben. Huden var rimpet sammen om en sprække, der skulle gøre det ud for en mund. Jeg gloede lige direkte ind i dette omvandrende uhyre og kunne slet ikke beherske min mavemuskulatur.

Et skrog – et pylrehoved?

Jeg brækkede mig, men nåede dog lige at skimte et par mere end ulykkelige øjne. Hvordan jeg skammede mig, kan jeg ikke beskrive, men lige så snart jeg var kommet nogenlunde til hægterne, løb jeg ham op, prikkede ham på skulderen og spurgte, om han røg. Cigaretter og alt, hvad jeg havde af godt, kom frem, og hele tiden vendte han hensynsfuldt ansigtet bort. Han tog tingene, og nogle hæslige grynt var hans måde at sige tak på, han forstod mig. Jeg var ikke hans første møde med folk, der brød sammen.

Han gik. Hvorhen? Næppe hjem til kone og børn. Næppe til en kæreste. Sandsynligheden taler for, at han er gemt rigtigt godt væk og af vejen på en lukket anstalt langt ude på landet. Han har givetvis godt af den friske luft, og så er vi så dejligt fri for at møde fantomet. På gaden var han en levende plakatsøjle:

Mod krig. Mod Vold.

Fra Stuttgart gik den videre færd mod Schweits. I Basel snusede jeg rundt for at få et job af kortere varighed. Niels var som den arbejdssky person, han var, ikke interesseret, i og med, at han var velforsynet med fremmed valuta fra vort bekendtskab i Stuttgart. Mit bedste tilbud var Basler Güterbahnhof, (godsbanegård) en dags arbejde med sækkevogn gav ca. 35 franc. Det lyder ikke af meget, men da Danmark havde indført den ordning, at rejsende højst måtte udføre 20 kr., var Schweiz oversvømmet med ulovlig valuta, som de schweizsiske banker ikke kunne veksle legalt i Den danske Nationalbank. Når jeg vekslede en dagløn i franc til danske kroner, fik jeg udbetalt, hvad der svarede til en dansk ugeløn.

1948 – Den kolde krig åbenbares

Var kommunisternes magtovertagelse i Prag

et kup med eller mod folkets vilje?

I stedet for at besvare spørgsmålet, bringer jeg min og kommunistiske partiorganers opfattelse af begivenhederne, dermed er du overladt på Herrens mark.

På en smuttur til Prag februar 1948 besøgte jeg gamle venner, som jeg havde mødt i 1947, og som jeg satte megen pris på.

Min opfattelse

1. I baghovedet havde jeg oplevelsen fra Jugoslavien, hvor jeg så en skoleklasse marchere med et banner forsynet med billedet af en snegl. Sneglen symboliserede, at disse børn var dumme – småtbegavede – sinker efter mit øjemål. Denne diskriminering havde sat spor – ingen tvivl i mit sind. Når man ydmygede børn på denne måde i kommunistens navn – havde man så ikke forladt et af grundprincipperne om ligeværd?

2. Særligt én af mine tjekkiske venner havde jeg knyttet mig til, da han aldrig lagde skjul på sine holdninger. Politisk vil jeg placere ham som en god gammel socialdemokrat, som jeg kendte dem fra min barndom – dvs. en arbejder, som vi i dag vil opfatte som revolutionær – som kommunist. Med fredelige, demokratiske midler ville han forbedre arbejderklassens kår.

Det talte man ikke – her får du en kort beskrivelse af hans skæbne, så langt jeg kunne følge den. På sin arbejdsplads talte han Roma midt imod. Som straf blev denne dygtige værktøjsmager flyttet fra præcisionsarbejde til at knokle med det mest beskidte og dårligst betalte arbejde på fabrikken. Da det ikke lukkede munden på min ven – fik han i stedet for sin forholdsvis moderne, centralt beliggende lejlighed anvist en bolig i et slumkvarter i yderkanten af Prag – blottet for offentlige trafikmidler.

Forklaringen var simpel. I boligblokken havde man en vertrauensmann – stikker – om man vil – som havde videregivet, hvorledes min ven havde opponeret.

Ved et besøg i Kina fandt jeg samme system udviklet i boligblokke. Modne damer forlangte konsekvent på dato at se kvindelige beboeres menstruationsbind – men her i et barns politikens lys.

3. Min vens upopularitet sluttede med, at han blev forvist til et kollektivbrug i Slovakiet, hvor han blev sat til at luge roer og sprede møg.

Her sluttede vort venskab, da han siden har været umulig at opspore.

Konklusion

At man havde indrettet et efterretningssystem med slående lighed til, hvad arbejderklassen havde kendt og betalt dyrt for i Nazi – Tyskland kunne jeg kun tage afstand fra, da omkostningerne blev, at man skabte en frygt, som undertrykte ytringsfriheden, og som var i strid ikke kun med den kommunistiske ideologi, men også med almene demokratiske principper. Senere argumentation for at magtovertagelsen ikke var et kup, men arbejderklassens ret til med fredelige midler, at tage den magt, som tilhørte den, var jeg mere end i tvivl om, da jeg overværede arbejdersværmarcher skarpt bevæbnet i Prags gader.

Masaryk

Uddrag fra et fund på Internettet:

Masaryk vendte hjem efter krigen som udenrigsminister i det nye Tjekkoslovakiet, men som den politiske uro bredte sig, endte han i 1948 med at være den eneste ikke-kommunist i landets regering. Masaryk havde svært ved at acceptere, at hans land blev tvunget af Stalin til at sige nej tak til Marshallhjælp, og han var besværlig for den kommunistiske regeringsleder Clement Gottwald, men samtidig også nødvendig på grund af sin store folkelige popularitet.

Da han pludselig i marts, en uge før Gottwald lod kommunistpartiet overtage al magt i landet, blev fundet død nedenfor sit badeværelsesvindue i Czernyn-palæet i Prag, var der mange gisninger om, hvorvidt han havde begået selvmord, eller han var blevet defenestreret (en særlig tjekkoslovakisk specialitet, hvor man smider ubekvemme personer ud gennem vinduerne).

Sagen er aldrig blevet ordentlig belyst.

Gottwald lukkede efterforskningen næsten omgående, og da Dubcek i 1968 forsøgte at åbne den igen, blev det bremset af russerne.

En gammel diplomat, der samarbejdede med Masaryk, har imidlertid udtalt, at for ham var der ingen tvivl: Masaryk blev fundet død iført sin pyjamas, og han var ellers en mand med megen stil. Skulle han, påstod denne gamle diplomat, begå selvmord, ville han have iklædt sig kjole og hvidt eller i hvert fald intet mindre end smoking!

Kommentar:

Med mine erfaringer som baggrund for socialdemokratiske lederes samarbejde med besættelsesmagten og deres forræderiske spilfægteri mod modstandsbevægelsen var jeg udstyret med ret negative opfattelser af socialdemokratiske ledere og af statsmænd i særdeleshed.

En undtagelse var dog Masaryk, som jeg respekterede og beundrede, pga. af hans modstand mod München forliget, hvor England og Frankrig solgte Tjekkoslaviet og ikke mindst hans senere indsats fra eksil mod Hitler-Tyskland.

Ikke et splitsekund var jeg i tvivl, da Masaryks død blev offentligt kendt. Han var myrdet. Forklaringen lød på, at han fra en fjerdesal var gledet på trappen og havde været så uheldig, at han drattede ud gennem et åbentstående vindue. Tørt har jeg skrevet:

Han huskede dog, at lukke vinduet efter sig. Masaryk var populær hos undertegnede og i det tjekkiskslovakiske folk – det døde han af.

Konsekvens:

Hjemme igen meldte jeg mig ud af DKP (Danmarks Kommunistiske Parti) og blev kort tid efter indkaldt til en kammeratlig samtale. I en fredelig og venskabelig debat med en af partiets spidser, kom jeg til kort, da jeg ikke var blind for hans saglige argumenter. Jeg kunne kun fremføre, hvad jeg følte var fornemmelser i småtingsafdelingen vurderet i storpolitikens lys, men dog af betydning for mange almindelige menneskers dagligdag.

Men på trods af dette fulgte jeg som så ofte før, det min samvittighed bød mig, nemlig et oprør mod supermagternes vanvittige oprustningskapløb i mistillidens navn på bekostning af global armod.

Dermed havde jeg som pacifist
placeret mig mellem to yderfløjenes ekstremister.

Smagsprøve – kommunistisk argumentation

døm selv

Uddrag:

«Påskuddet til kampagnen var valgresultatet i Tjekkoslaviet i februar 1948, som førte til en fredelig, socialistisk magtovertagelse støttet af den tjekkiske befolknings absolutte flertal. Men det tog man ikke for gode varer i Vesten.

Det stod klart fra starten, at Marshallplanen ikke var tænkt som et enkeltstående initiativ. Der måtte komme en fortsættelse. Og det gjorde der. Den amerikanske forsvarsminister Forestal, sagde allerede på et tidligt tidspunkt til et Kongres-udvalg, «at forsvarsministeriet skulle få til opgave at samordne de 16 modtagerlandes forsvarskræfter.»

Han tilføjede, «at han var sikker på, at udenrigsminister Marshall overvejer muligheden af, at de 16 europæiske nationer skal stille baser til de amerikanske styrkers rådighed til gengæld for den amerikanske hjælp». Men hvad var det, der skete i Tjekkoslaviet, som i den grad lod sig bruge til politisk konfrontation, ikke blot i Danmark, men i hele Vesteuropa?

Folkefronten – den tjekkoslovakiske modstandsbevægelses højeste organ og det frie Tjekkoslavakiets første provisoriske regering – slog sig i april 1945 – efter at modstandsbevægelsen og Den røde Hær havde fordrevet tyskerne fra landets østlige del – ned i byen Kosice. Her udformedes landets første efterkrigsprogram for et frit Tjekkoslavaki.

Samtidig slog man fast, at garantien for Tjekkoslavakiets selvstændighed og fortsatte frihed var et fast forbund med Sovjetunionen. «Navnlig udrensningen af kollaboratører og forrædere virkede afslørende for visse fremtrædende folk inden for det nationalt socialistiske parti og det katolske «folkeparti».

Dels havde folk fra de opløste samarbejdspartier – ikke mindst fra det før så indflydelsesrige agrarparti – formået at trænge ind i disse partier, hvor de drog stor nytte af deres tidligere politiske erfaringer, og dels havde reaktionære kredse gennem bestikkelse af forskellig art skaffet sig indflydelse på medlemmer, der nok havde været med i modstandskampen, men som ikke var nået til politisk afklaring. Således viste der sig allerede under udrensningen tilløb til afvigende meninger inden for Folkefronten og dens samarbejdende partier.

Udrensningen og demokratiseringen blev ført konsekvent igennem på alle samfundets områder. Men det skete ikke uden modstand – ikke bare fra kredse uden for Fronten, men også fra visse af Folkefrontens egne medlemmer. Men reaktionens taktik med at sende en «trojansk hest» ind i Folkefronten, for at forsøge at opløse den indefra, kunne ikke i længden forblive helt uden virkning.

Over for den mere eller mindre åbenlyse sabotage rejste de hæderlige elementer inden for Folkefronten – kraftigst af alle kommunisterne og den såkaldte Fierlingerfløj inden for Socialdemokratiet – kravet om en

positiv indsats for landets genopbygning. At det kommunistiske parti stod stærkt i befolkningen ses af, at det allerede i marts 1946 havde 1.100.000 medlemmer. Og tager man forholdet mellem indbyggerantallet i Tjekkoslavakiet og Danmark i betragtning, ser man, at det svarer til, at DKP på samme tid havde 400.000 medlemmer».

Valget i maj 1946 afspejler dette styrkeforhold. Kommunisterne fik 37 % af stemmerne, Det nationalt socialistiske Parti 25 %, Katolikkerne 25 % og Socialdemokraterne 15 %. Tilsammen havde kommunister og socialdemokrater et klart flertal af befolkningen bag sig. Så der var ikke noget mærkeligt i, at kommunisternes leder, Clement Gottwald, blev den første valgte premierminister i det befriede Tjekkoslavaki.

Højeste prioritet fik nationaliseringen af industrien og gennemførelsen af en jordreform: Alle virksomheder med over 50 arbejdere nationaliseredes. Alle gårde, på over 50 ha. agerjord blev udstykket.

Programmet blev enstemmigt vedtaget i parlamentet, om end nogle af parlaments medlemmer mere stemte på skrømt end af overbevisning. De holdt krudtet tørt til forhandlingerne om programmets enkelte punkter, hvor de mente, det var lettere at køre planen ud på et sidespor.

Forhalingen lykkedes i nogen grad, og da det – på nationens selvstændighedsdag den 28. oktober 1946 – kom til den endelige afstemning i parlamentet, kom modstanderne endelig ud af busken. En lille gruppe parlamentsmedlemmer stemte imod planen, men den blev vedtaget med et overvældende flertal.

Men i sommeren 1947 kom tørken. Den værste i landets historie. Tørken ramte hele Europa – også Danmark. Men værst var følgerne i Centraleuropa. I Tjekkoslavakiet faldt høstudbyttet med 50 %. I kirkerne nedkaldte de katolske præster alverdens ulykker over regeringen, mens de profeterede:

«Dette er Guds straf over de gudløse kommunister»

Disse funktionærer – og ligesindede fra det katolske parti – rejste nu landet tyndt, ikke for at hjælpe regeringen, hvilket i og for sig havde været naturligt, da deres partier også deltog i Folkefrontens samlingsregering, men for at genere regeringen mest muligt.

Man opfordrede bønderne til sabotage og til at sælge deres korn på den sorte børs, mens hæderlige politikere og embedsmænd prøvede at få bønderne til at forstå, at det var nødvendigt for staten at få opkøbt så meget brødkorn som overhovedet muligt.

Toårsplanens første år blev heldigt afsluttet, først og fremmest takket være arbejdernes indsats i den nationaliserede industri. 600.000 tons brødkorn, som Sovjetunionen havde leveret til priser, der lå under verdensmarkedets, afværgede ikke blot truslen om en sænkning af levedoden til et eksistensminimum, men gjorde det endda muligt at opretholde tålelige rationer for hele det arbejdende folk. Den truende inflation var undgået, og ligevægten mellem lønninger og priser var i det store og hele fastholdt.

Der var ligeledes næsten balance i udenrigshandelen. Underskuddet på finansloven var mindre end forudset, og trods følelig mangel på arbejdskraft var industriproduktionen nået op på førkrigsniveauet som forudset i planen. Det er ikke til at sige, hvor meget den tjekiske reaktion arbejdede på egen hånd, og hvor meget der blev inspireret og støttet af deres vestlige arbejdsgivere.

Men meget tyder på, at de – englænderne og amerikanerne – havde mere end en enkelt finger med i spillet, da tidspunktet for det endelige stormløb mod folkedemokratierne blev fastlagt. Det er i hvert fald påfaldende og en realitet, at det ikke alene var i Tjekkoslaviet, man gik til angreb i foråret og sommeren 1948, men i stort set alle de østeuropæiske folkedemokratier.

Her bringes nogle af hovedtrækkene i det store opgør, hvis udfald kom til at bestemme Tjekkoslaviets politiske kurs og system mange årtier frem:

Afsløringen af en halvfascistisk sammensværgelse i Slovakiet i efteråret 1947 afslørede, at der fandtes en række fascistiske bander i de slovakiske bjerge, som havde overlevet både tyskernes kapitulation og hele den efterfølgende udrensning.

Ydermere stod disse rent militære formationer, hvoraf de fleste havde kæmpet for tyskerne på Østfronten i direkte forbindelse med kendte slovakiske samarbejdspolitikere, som havde anset det for opportunt at flytte deres residens til USA straks efter befrielsen i 1945. De slovakiske kupmagere måtte lide den tort, at deres forræderi blev afsløret.

Ministrene var trådt tilbage den 20. februar om aftenen. Allerede om morgenen den 21. talte statsminister Clement Gottwald til en forsamling på flere hundredetusinde mennesker på Prags største plads. Han redegjorde for krisens forudsætninger og sagde på sit partis vegne bl.a.:

«Vi foreslår, at der i stedet for de tilbagetrådte ministre træder nye folk ind i regeringen, som er forblevet tro over for den oprindelige ånd i

Folkefronten, således som den er blevet skabt under den fælles kamp mod de fremmede okkupanter.»

Næste dag, søndag den 22. februar, holdt fagforbundene kongres. Her vedtog repræsentanterne for to en halv million organiserede arbejdere en resolution, der gik ind for Gottwald's bestræbelser på at løse krisen og rekonstruere regeringen uden de afgåede ministre. 7990 delegerede stemte for. Kun 10 stemte imod. Tirsdag den 24. februar viste en generalstrejke som protest mod reaktionens manøvrer, at arbejderklassen var parat til at imødegå ethvert forsøg på at lave et reaktionært kup i lighed med det, der var blevet afsløret i Slovakiet. Søndag den 29. februar demonstrerede over 100.000 bønder, der var kommet til Prag, for fortsættelse af Folkefrontens oprindelige politik, først og fremmest for en gennemførelse af jordreformerne. Befolkningens optræden viste de forræderiske ministre, at de udmærket kunne undværes. Krisen var løst – uden deres hjælp. I stedet indtrådte nye folk fra deres egne partier. Nye folk der ikke var løbet fra deres løfter. Folkefronten var gået styrket ud af konfrontationen, og kunne nu fortsætte med nye og friske kræfter. Folkedemokratiet havde bestået sin afgørende prøve i Tjekkoslaviet».

I Danmark kaldte man det «kuppet» i Prag

Bagklogskab:

Jeg var ikke blind for:

- 1.** At de kapitalistiske lande ikke kun med regulære hærstyrker, men også økonomisk støttede de zaristiske styrker i Rusland under borgerkrigen mod den revolutionære Røde Hær.
- 2.** At ikke-indblandingspolitikken under Den spanske Borgerkrig havde haft en afgørende betydning for den lovligt valgte spanske regerings nederlag til fascistten Franco.
- 3.** at Churchill gav ordre til de engelske styrker i 1945 i Tyskland om ikke at afvæbne de af Wehrmachtens hære, der fra Berlin passerede frontlinjen på flugt fra Den Røde Hær. Hans hensigt var at indsætte dem på et senere tidspunkt mod Sovjet. Dette idioti blev forhindret af den øverstkommanderende for de allierede hære, amerikaneren Eisenhower.
- 4.** At USA havde hemmeligholdt sin besiddelse af atombomben og dens anvendelse, på trods af, at japanerne via Sovjet havde udsendt fredsølere.

5. At Marshallplanen var et skalkeskjul i bestræbelserne på at bekæmpe kommunismen ved infiltration og omklamring – ved oprettelse af baser, anvendelige i en mulig krig.

6. At USA via CIA infiltrerede sig i flere lande og ydede støtte til pseudodemokratiske regeringer. Eksemplerne var mangfoldige.

7. I den kommunistiske argumentation glemte man dog at oplyse:

Rudolf Slansky f. 1901 – henrettet 1952 var det tjekkiske, kommunistiske partis generalsekretær efter Anden Verdenskrig. Da han mishagede det stalinistiske styre, blev han henrettet i 1952 efter en skueproces. I november 1951 blev Slansky og 13 andre personer anholdt og sigtet for at være Tito'ister, for spionage som en del af en international, vestlig kapitalistisk sammensværgelse, som havde til formål at undergrave socialismen. I fængslet blev Slansky tortureret og forsøgte at begå selvmord. Han blev tvunget til at anklage sig selv for forbrydelser mod staten og bad om dødsstraf for sig selv.

Slansky blev fundet skyldig i aktiviteter til gavn for den amerikanske imperialisme og hængt i Pankrác Fængslet den 3. december 1952.

Hans lig blev brændt og asken spredt på en iskold vej uden for Prag. Retssagen var resultatet af en splittelse inden for den kommunistiske ledelse om, i hvilket omfang staten skal efterligne Sovjetunionen, og var en del af en Stalin – inspireret udrensning af «illoyale» elementer i de nationale kommunistiske partier i Central Europa, såvel som en anti-semitisk udrensning af jøder fra ledelsen af kommunistiske partier.

Retssagen blev dirigeret (og den efterfølgende terror iscenesat i Tjekko-Slovakiet) efter ordre fra Moskva ledet af sovjetiske rådgivere.

Hvem fik ret? DKPs chefteoretiker eller Aagemand?

USAs militærstrategi (imperialisme) til i dag giver teoretikeren ret.

Herom vidner eksempelvis: – Atom-oprustning – Vietnam- og Korea krigen – opstilling af atombombebærende raketter i Vesttyskland – og i vore dage stjernekrigsprogrammet med baser i Polen og Tjekkoslaviet – sidst krigen i Georgien. At oprustningsvanviddet ville betyde armod globalt, er der mange vidnesbyrd om – i dag står 40. mil. Amerikanere uden mulighed for at blive behandlet i et sygehusvæsen.

Kan pacifistens vurdering bruges til andet end skrål i sidegaderne? Intet tyder på, at man med fredelige midler og ansvarlige politikere kan stoppe krigsindustriene og dødens købmænd.